

Internácia vo Francúzku 1940 - 1946

Marie-Christine Hubert

Identifikovanie „Cigánov“ a ich sledovanie | Povinné nariadenie na trvalý pobyt pre „Nomádov“ počas tretej ríše | Váznenie v neokupovanej zóne | Váznenie v okupovanej zóne | Po oslobodení | Každodenný život v táboroch | Prípady deportácií z Francúzskych internačných táborov

Vo Francúzsku existovali dva paralelné prístupy k tzv „cigánskej otázke“. Francúzsky prístup, ktorý využíval internáciu ako spôsob na zaradenie „Tsiganes“ („Cigánov“) do väčšinovej spoločnosti prevažoval nad nemeckým prístupom, v ktorom bola internácia prvým krokom k masovému vyvražďovaniu. Preto francúzski Rómovia, na rozdiel od tých, ktorí žili v iných krajinách pod nemeckou okupáciou, neskončili vo vyhladzovacom tábore v Auschwitzi. Avšak perzekúciám neunikli ani vo Francúzsku. Celé rodiny boli uväznené v špeciálnych táboroch, ktoré boli rozmiestnené po krajine počas okupácie aj po jej skončení.

ÚVOD

Kým v tridsiatych rokoch 20. storočia sa v Nemecku na takzvanú „cigánsku otázku“ nazeralo ako na komplexný problém pozostávajúci z rasovej, sociálnej a kultúrnej zložky, francúzske úrady, aj keď mohli stavať na hlboko zakorenených proti-„cigánskych“ pocitoch väčšinovej spoločnosti, riešili viacerú spoločenskú stránku „cigánskeho problému“. Aby sa vyhlí verejnému používaniu rasových kritérií, bola v roku 1912 vytvorená demografická skupina „nomádov“, ktorá, aj keď nebola nikdy jasne definovaná, zahŕňala v podstate iba „Cigánov“. Odvtedy bol život Rómov vo Francúzsku stále ťažší. V roku 1940 boli internovaní prví „Cigáni“, a to v táboroch rovnako na okupovanom, ako aj na neokupovanom území krajiny.

Asi polovica z počtu Rómov, ktorí vo Francúzsku žili pred vojnou, čo bolo asi 13 000 ľudí, bola internovaná v špeciálnych táboroch rozmiestnených po celej krajine. Okrem toho, že boli internovaní, trpeli títo ľudia aj hladom a rôznymi chorobami a v mnohých prípadoch im boli nariadené nútené práce. Aj keď až do konca vojny neexistujú záznamy o masových deportáciách na základe rasy, dokonca ani na okupovanom území Francúzska, viac ako 200 „Cigánov“ francúzskeho pôvodu bolo zavraždených v Sachsenhausene, Buchenwalde a Auschwitz-Birkenau.

INTERNAČNÉ TÁBORY PRE „CIGÁNOV“ VO FRANCÚZSKU POČAS DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY

Ill. 1 (na základe Jo Saville a Marie-Christine Hubertovej, z Bulletin Association des Enfants Cachés, No. 8 March 1998)
NB. Internačné tábory vyhradené pre Židov nie sú na tejto mape zaznačené

□ Hlavné francúzske internačné tábory pre „nomádov“

■ Internačné tábory, v ktorých boli väznení „Cigáni“ a Židia v rovnakom čase alebo v rôznom čase

* „Départementy“ v tom čase

Identifikovanie "Cigánov" a ich sledovanie

Povinné nariadenie na trvalý pobyt pre "nomádov" počas tretej ríše

Väznenie v neokupovanej zóne

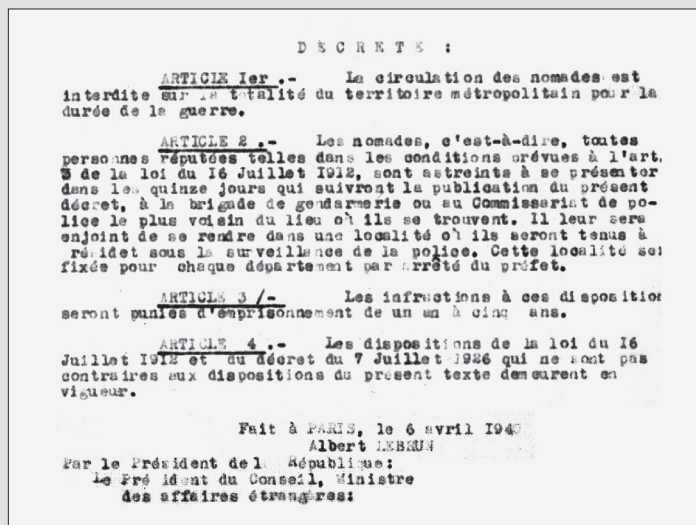
Väznenie v okupovanej zóne

III. 2

„Nomádi“ v tábore Montreuil-Bellay (Département Maine-et-Loire), 1944. Toto bol najväčší internačný tábor pre „nomádov“ vo Francúzsku, v ktorom bolo väznených až 1000 ľudí.

(Hubert 1999, str. 76)

III. 3 (Detail)

Nariadenie – zákon zo 6. apríla 1940. V článku 1 stojí: „La circulation des nomades est interdite sur la totalité du territoire métropolitain pour la durée de la guerre.“ (Kočovanie „nomádov“ je vo Francúzsku počas trvania vojny zakázané.)

(Z archívu Départementu Bouches-du-Rhône)

IDENTIFIKOVANIE „CIGÁNOV“ A ICH SLEDOVANIE

Rómovia žili vo Francúzsku od 15. storočia, ale do povedomia verejnosti sa dostali až koncom 19. storočia. Bolo to obdobie, keď do Francúzska a západnej Európy prišli oslobodení Rómovia z rumunských kniežactiev. Mnohí z týchto Rómov sa pridali k už pomerne početnej skupine kočujúcich ľudí (iných Rómov, sezónnych robotníkov, tulákov, podomových obchodníkov, žobrákov, povaľáčov), ktorí sa potulovali po francúzskom vidieku v snahe nájsť si počas obdobia ekonomických ťažkostí lepšie živobytie.

„Tsiganes“ („Cigáni“) boli stigmatizovaní najviac. Boli obviňovaní zo všetkých možných zločinov – krádeží, lúpeží, pytliačenia, podvodov, z únosov detí a dokonca aj zo šírenia chorôb. Tlač tieto reálne alebo domnelé zločiny nafúkla a šírila tak u ostatnej populácie pocit neistoty. Súčasne sa ukazovalo, že zákony

proti tuláctvu a žobraniu neboli, v snahe obmedziť kočovný spôsob života Rómov, účinné.

V roku 1895 vláda vykonala sčítanie všetkých kočujúcich ľudí. Zaznamenala viac ako 400 000 kočujúcich, 25 000 z týchto „nomádov“ cestovalo v skupinách, ako boli napríklad karavány. Na základe stupňujúceho sa tlaku verejnosti pracovala vláda v rokoch 1907 – 1912 na návrhu zákonov, ktorých cieľom bolo identifikovať kočujúcich ľudí a monitorovať ich pohyb.

16. júla 1912 vláda schválila zákon, ktorý, aj keď bol zameraný predovšetkým voči Rómom, bol adresovaný všetkým kočovníkom. „Loi sur l'exercice des professions ambulantes et la réglementation de la circulation des nomades“ (Zákon o výkone povolání kočujúcich ľudí a o kontrole pohybu „nomádov“) rozlišuje tri kategórie ľudí bez trvalého bydliska: „cestujúci obchodníci“, „forains“ (cestujúci obchodníci na trhy) a „nomádi“. Tretí článok zákona definoval kategóriu „nomádov“ tak, že zahŕňala

prakticky iba Rómov. Od toho času francúzske úrady používali iba termín „nomádi“, ktorý zahŕňal všetkých Rómov a „Cigánov“. [II. 4]

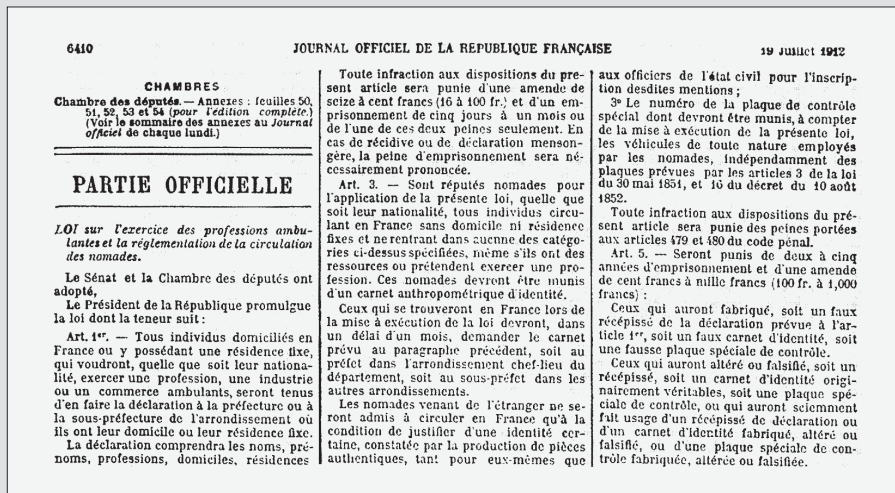
Táto nová administratívna kategória bola predmetom viacerých obmedzení. Každý jedinec starší ako 13 rokov bol povinný sa vždy preukázať „antropometrickým preukazom“. Preukaz obsahoval podrobnosti o občianskom štatúte, dve fotografie (z profilu a spredu), odtlačky prstov a informácie o fyzickom vzhľade. Ak sa takýto jedinec zastavil v ktoromkoľvek dištrikte, musel mať preukaz opečiatkovaný pri príchode a rovnako aj pri odchode. Hlava rodiny mala tiež skupinový preukaz, v ktorom boli zaznamenané údaje o všetkých členoch jeho rodiny, ktorí s ním cestovali. Vozidlá mali špeciálne registračné značky. Prefektúry a Ministerstvo vnútra viedli o „nomádoch“ záznamy. Úrady disponovali informáciami o jednotlivých „nomádoch“ a vedeli aj to, kde sa práve nachádzajú. [II. 5]

POVINNÉ NARIADENIE NA TRVALÝ POBYT PRE „NOMÁDOV“ POČAS TRETEJ RÍŠE

Počas vojny sa životné podmienky Rómov ešte zhoršili. Spolu s komunistami a cudzincami boli medzi prvými francúzskymi obeťami tohto vojenského

konfliktu. Boli označovaní za špiónov a postupne vyčleňovaní zo spoločnosti a neskôr v podstate vykázaní.

Vojenské nariadenie z 22. októbra

III. 4

„Zákon o vykonávaní nomádskeho povolania a dohľad nad pohybom nomádov“
„Bez ohľadu na národnosť, všetky osoby, ktoré sa pohybujú po Francúzsku a nemajú trvalý domov a nespádajú do vyššie spomínaných kategórií, majú byť označení ako nomádi, aj keď disponujú majetkom alebo tvrdia, že majú zamestnanie. Títo nomádi musia pri sebe neustále nosiť antropometrické preukazy.“

(Preložené z Oficiálneho denníka z 19. júla 1942)

III. 5

Antropometrický preukaz

(Z archívu Départementu Bouches-du-Rhône)

1939 zakazovalo Rómom kočovať v ôsmich „départementoch“ západného Francúzska a v dvoch „départementoch“ (Indre-et-Loire, Maine-et-Loire) im bolo zakázané stavať si tábory. Vojenské úrady sa odvolávali na článok 5 Zákona o stave obliehania, ktorý bol prijatý 9. augusta 1849, a využíval sa predovšetkým počas prvej svetovej vojny na to, aby sa na jeho základe ospravedlnilo väznenie „Cigánov“ v „presídlovacích táborech“ a „táborech pre podozrivých“.

Šiesteho apríla 1940 prezident republiky legislatívnym nariadením zakázal počas trvania vojny kočujúcim obyvateľom cestovanie po metropolitnom Francúzsku a vydal pre nich povinné nariadenia na trvalý pobyt. Oficiálne bolo toto nariadenie odôvodnené znižovaním rizika špionáže, neoficiálne bolo cieľom prinútiť „Tsiganes“ usadiť sa. [II. 3]

Žandári najprv vykonali sčítanie „nomádov“, ktorí boli držiteľmi antropometrických preukazov. Prefekt

potom vydal nariadenie, v ktorom vyžadoval, aby získali trvalý pobyt v jednom alebo viacerých vopred určených dištriktoch. Keďže pre vykonanie tohto nariadenia neboli vyčlenené žiadne finančné prostriedky, „nomádi“ mali povolené pohybovať sa iba v istom okruhu, kde si mali nájsť prácu alebo spôsob obživy. Invázia nemeckých vojsk v máji 1940 už zamedzila tomu, aby sa nariadenie uplatnilo v celej krajine.

VÄZNIENIE V NEOKUPOVANEJ ZÓNE

Rómovia v Alsasku-Lotrinsku boli, rovnako ako Židia, vyhnaní na neokupované územie, na ktorom vláda vo Vichy zaviedla povinné nariadenia na pobyt („assignations à résidence“) alebo ich umiestnila do táborov pôvodne určených pre španielskych republikánov. Do 30. októbra 1940 bolo v tábore v Argelès-sur-Mer (Pyrénées-Orientales)

uväznených 376 „Cigánov“. Následne boli prevezení do táborov v Barcarès a Rivesaltes a v novembri 1942 do tábora v Saliers (Bouches-du-Rhône). [II. 6, 7]

Na ostatnom území neokupovanej zóny zostali v platnosti nariadenia na povinný pobyt. V skutočnosti však osud Rómov spočíval v rukách prefektov. Tí mohli uväzniť ktorýkoľvek „nomádov“, ak ich považovali za nežiaducich. V apríli 1941 dal prefekt oblasti Hautes-Pyrénées zhromaždiť všetkých „nomádov“ svojho

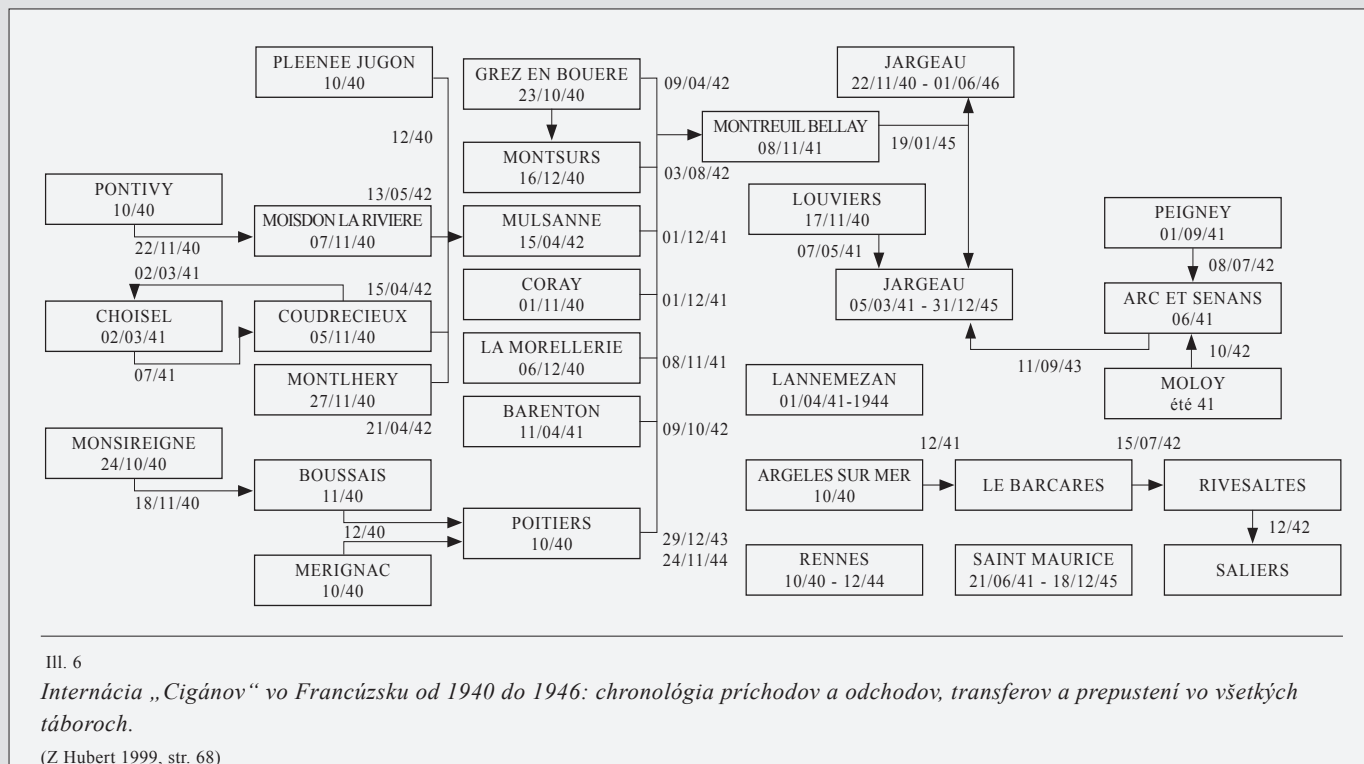
„départementu“ na Lannemezanskej náhornej plošine a umiestnil ich v zručanej nemocnici, kde ich strážili žandári.

Na základe vlastného rozhodnutia vlády vo Vichy bolo v období medzi októbrom 1940 a augustom 1944 v dvoch táborech v neokupovanej zóne uväznených približne 1400 „nomádov“. Nemecká invázia do neokupovanej zóny v novembri 1942 nemala na osud uväznených žiadny vplyv.

VÄZNIENIE V OKUPOVANEJ ZÓNE

Štvrtého októbra 1940 nemecké vrchné velenie vo Francúzsku nariadilo presun „Cigánov“ v okupovanej zóne do táborov pod dohľadom francúzskej polície.

Francúzske úrady mali na starosti organizovanie celej operácie, Nemci im dali iba zopár inštrukcií: rodiny sa nemali rozdeliť, deti mali chodiť do školy.

Od polovice októbra dali „Feldkommandanten“ (poľní velitelia) prefektom inštrukcie o tom, ako vymáhať nariadenia, pričom špecifikovali, ktorých ľudí sa to týka: „Všetci ľudia s francúzskou alebo inou národnosťou, ktorí nemajú trvalý pobyt a ktorí cigánskym spôsobom kočujú po okupovanom území, či sú alebo nie sú držiteľmi antropometrických preukazov alebo osobných preukazov.“ Na rozdiel od Francúzov, Nemci definovali „Cigánov“ vo veľmi všeobecných pojmoch. Uplatňovali rasové, ale aj sociálne kritériá. Nomádi rovnako ako usadení obyvatelia, či už boli integrovaní do spoločnosti alebo nie, boli označení za „Cigánov“. Od roku 1912 francúzske úrady uznávali za „Cigánov“ tie osoby, ktoré boli držiteľmi antropometrických preukazov. V roku 1940 sa Nemci pokúsili zaviesť svoju vlastnú definíciu pojmu „Cigán“, avšak nemali úspech.

Žandári aplikovali nemeckú definíciu iba v tom, že vykonávali zatknutia na základe prefektúrneho nariadenia ich „départementu“. Prefekti v snahe o udržanie legálnosti vydali nariadenie na uväznenie, a tak zmenili nemecký príkaz na francúzske právne

nariadenie. Týmto spôsobom v očiach verejnosti aj tých, ktorí boli uväznení, niesli zodpovednosť za tento postup výlučne francúzske úrady. Internácia „Cigánov“ bola nemecká iniciatíva, ktorú vykonali francúzske úrady.

Do 31. októbra 1940 bolo v šiestich táboroch na území okupovanej zóny uväznených približne 400 „nomádov“. Uväzňovanie sa urýchlilo po vydaní nemeckého nariadenia z 22. novembra 1940, ktorým sa zakazovalo vykonávanie povolání kočujúcich „nomádov“ v 21 „départementoch“ západného Francúzska. Súčasne boli Rómovia vykázaní z pobrežia, rovnako ako Židia a cudzinci. Nemci potom uväznili všetkých tých, ktorých považovali za „Cigánov“: „nomádov“, ktorí boli držiteľmi antropometrických preukazov, ale rovnako aj „forains“, usadených ľudí verejne označených za „Cigánov“ a „asociálov“, ako boli tuláci a vandráci.

Takéto množstvo uväznených osôb si vyžadovalo tábory s vyššou kapacitou, kde by mohli byť ubytovaní aj „nomádi“ doteraz väznení v provizórnych táboroch, ktoré boli narýchlo postavené v októbri 1940. „Nomádi“, ktorí boli zadržávaní

napríklad v Mérignac (Gironde) a Boussais (Deux-Sèvres), boli presunutí do tábora Route de Limoges v Poitiers (Vienne). Koncom decembra 1940 bolo v 10 táboroch zadržovaných 1700 „nomádov“ a „forains“. [II. 8, 10-12]

Tábory vo východnom Francúzsku sa stavali od apríla 1941. V départemente Doubs boli Rómovia zadržávaní v bývalých Kráľovských solivaroch v Arc-et-Senans, v budove, ktorá je dnes pamiatkou svetového dedičstva UNESCO. V départemente Yonne boli väznení na nádvorí nepoužívanej železničnej stanice v Saint-Maurice-aux-Riches-Hommes.

Koncom roka 1941 bolo v 15 táboroch väznených asi 3200 „nomádov“ a „forains“. Hlavné tábory sa nachádzali v Jargeau (Loiret), Poitiers (Vienne), Moisy-la-Rivière (Loire-Inférieure) a Coudrecieux (Sarthe).

V novembri 1941 sa Nemci rozhodli zreorganizovať tieto tábory tak, aby ušetrili náklady na ich prevádzku, zjednodušili prácu strážcov a zamedzili početným útekom. Rovnako ako „Zigeunerlager“ („cigánske“ tábory) v Nemecku a Rakúsku boli tábory organizované na regionálnej báze.

„UKÁŽKOVÝ“ TÁBOR V SALIERS (BOUCHES-DU-RHÔNE)

Tábor v Saliers (Bouches-du-Rhône) má špecifickú históriu, pretože bol navrhnutý ako nástroj propagandy. V snahe odvrátiť obvinenia švajčiarskej a americkej tlače o tom, že v internačných táboroch v južnom Francúzsku zomiera príliš veľa odporcov nacistického režimu, sa vláda rozhodla založiť „ukážkové“ tábory.

Po neúspechu táborov v Noé a Récébédou („nemocničné“ tábory, ktoré museli byť kvôli zlému stavu väzňov za krátku dobu zatvorené), bolo v marci 1942 rozhodnuté, aby bol zriadený tábor výlučne pre „nomádov“. Umiestnený bol v Camargue, v regióne, kde už bola istá „cigánska“ tradícia. Tábor bol typickou dedinou regiónu. Aj v tomto prípade to bol veľký neúspech: podlahy z utlačenej hliny sa menili na blato, vždy keď pršalo, chatrče sa hemžili parazitmi, atď. Väzni utekali vo veľkých počtoch.

III. 7

III. 8

Hlavný vchod do tábora Route de Limoges v Poitiers (Département Haute-Vienne)

(Z Hubert 1999, str. 74)

Tieto udalosti tvorili pozadie vzniku najväčšieho internačného tábora pre „nomádov“, tábor v Montreuil-Bellay (Maine-et-Loire). Medzi aprílom a júlom 1942 boli väzni z troch rôznych „départementov“, z Coudrecieux,

Montlhéry a Moisdon-la-Rivière, presunutí do tábora v Mulsanne (Sarthe). 3. augusta 1942 bolo 717 internovaných „nomádov“ prevezených do Montreuil-Bellay, kde sa pridali k väzňom z ďalších dvoch táborov. 18. augusta dosiahol počet

internovaných 1018. [II. 2]

V januári 1943 bolo v ôsmich táboroch internovaných približne 2 200 „nomádov“. Pokles uväznených ľudí počas reorganizácií táborov spôsobil prepustenie „forains“.

PO OSLOBODENÍ

Prevozy pokračovali dokonca aj po oslobodení. 19. januára 1945 boli „nomádi“ z tábora Montreuil-Bellay premiestnení do dvoch táborov. Aj keď niektorí z nich boli oslobodení, v troch táboroch bolo stále väznených 734 „nomádov“. V decembri 1945 boli nakoniec tábory v Jargeau a Saint-Maurice zatvorené a väzni boli prepustení.

Na rozdiel od ostatných obetí, ktoré mala na svedomí okupačná armáda, Rómovia po oslobodení Francúzska v lete 1944 neboli systematicky prepúšťaní na slobodu, dokonca ani po 8. máji 1945. Rovnako ako vláda vo Vichy, nová francúzska vláda vnímala uväznenie „nomádov“ ako prvý krok k ich násilnému usídleniu. Korešpondencia medzi Najvyšším

inšpektorátom táborov a Najvyšším inšpektorátom administratívnych služieb toho veľa napovedá. Obidva úrady sa dohodli, že väznenie má byť nahradené nariadením povinného pobytu. Takýto postup umožnil úradom pohybovať sa v rámci zákona, pretože nariadenie o povinnom trvalom bydlisku „nomádov“ bolo ešte stále v platnosti.

Až na základe zákona z 10. mája 1946, ktorý určil štatutárny dátum na zastavenie všetkých vojenských operácií a de facto zrušil nariadenie zo 6. apríla 1940, vláda súhlasila s bezpodmienečným prepustením Rómov. Les Alliers, posledný internačný tábor pre „nomádov“, bol zatvorený 1. júna 1946.

Keďže niektorí väzni vystriedali 4 až 5 táborov, reálnu predstavu o počte uväznených Rómov vo Francúzsku umožnili vytvoriť až zrevidované

informácie o transferoch. Do roku 1992 sa predpokladalo, že uväznených bolo približne 30 000 Rómov. Po preštudovaní záznamov z táborov, ktoré sa nachádzali v „départementálnych“ archívoch, a predovšetkým analýzou počtov Rómov v jednotlivých táboroch sa dospelo k novým číslam. Keď sme si dávali pozor na to, aby sme jedného väzňa nezapočítali viackrát, prišli sme k nasledujúcim číslam: 4600 väzňov v okupovanej zóne a 1400 v neokupovanej zóne, čo znamená, že uväznených bolo približne 6 000 väzňov. Ak berieme do úvahy, že niektoré záznamy nie sú úplné, môžeme s určitou istotou povedať, že v 30 francúzskych internačných táboroch bolo uväznených 6000 až 6500 „nomádov“ alebo približne polovica rómskej populácie vo Francúzsku z roku 1939. [II. 1]

III. 9

„Cigánski“ väzni v tábore v Rivesaltes.
(Z Hubert 1999, str. 67)

III. 10

Chatrče, v ktorých boli ubytovaní „nomádi“ v tábore Route de Limoges v Poitiers (Vienne).

(Z Národného archívu, sekcia fotografií (NAps), F7 15109, 6. január 1942)

KAŽDODENNÝ ŽIVOT V TÁBOROCH

Francúzski Rómovia boli uväznení na základe nemeckých nariadení, ale v spolupráci s francúzskymi úradmi a s tichým súhlasom väčšiny verejnosti, ktorá k osudu uväznených ľudí zostala úplne indiferentná.

Viac ako 90 % z nich bolo pritom francúzskej národnosti. Mnohí zahraniční Rómovia opustili krajinu už na počiatku vojny. Niektorí boli internovaní ako cudzinci v táboroch v južnom Francúzsku, ako bol napríklad aj tábor v Gurs.

Jednou zo základných charakteristík uväznenia Rómov bolo to, že celé rodiny boli uväznené spolu. Na rozdiel od Židov muži neboli oddelení od svojich žien a detí. Rešpektovaná bola integrita rodín. Deti tvorili 30 – 40 % počtu všetkých väzňov.

Rómovia strávili šesť rokov väzenia vo veľmi ťažkých podmienkach. Tábory boli často postavené na planinách alebo brehoch kopcov, kde boli vystavené nepriaznivým poveternostným podmienkam, ako tomu bolo napríklad v Lannemezan. Tábory boli chabo vybavené a dokonca aj zdravotne

nevyhovujúce. Keďže často neboli dané stavby určené na takéto využitie, veľmi rýchlo sa stávali neobývateľnými. Postele čoskoro nemali matrace ani prikrývky. Chatrče boli zamorené bľachami a všami. V Haute-Marne boli „nomádi“ uväznení v nepoužívanej pevnosti, ktorá už nemala dvere, okná ani tečúcu vodu. V Mulsanne boli strechy chatrčí pokryté vlnitým plechom, ktorý nezabezpečoval dostatočnú izoláciu, v zime v chatrčiach mrzlo, v lete tam bolo sparno. Tam, kde to bolo možné, Rómovia radšej bývali vo svojich vozoch ako v nehygienických chatrčiach, ktoré boli nevhodné pre ich spôsob života.

Rómovia trpeli hlavne v zime, pretože už nemali žiadne šaty. Tie nechali vo svojich vozoch, ktoré zväčša zostali opustené pri cestách, na miestach, kde boli ich majitelia zatknutí. Keďže nemali žiadne palivo, nemali väzni v Moisdon-la-Rivière inú možnosť, ako páliť podlahu vo svojich chatrčiach.

Na základe mnohých správ vieme, že boli aj hladní. V niektorých táboroch, ako napríklad v Coray (Finistère), úrady pre väzňov nezabezpečili stravovanie. Muži pracovali mimo tábora, kým ženy a deti sa zdržiavali vo vnútri, čím chcelo vedenie tábora odradiť mužov od úteku.

Na iných miestach bol rozpočet vyčlenený pre tábory nedostatočný alebo peniaze prichádzali s oneskorením, predovšetkým v prvých mesiacoch.

Väznenie bolo o to zložitejšie, že „nomádi“ sa o seba museli postarať sami. Na rozdiel od iných kategórií väzňov nemali zabezpečené základné životné potreby. Nemohli sa spoliehať na svoje rodiny, ktoré boli tiež uväznené alebo boli príliš chudobné na to, aby im mohli pomôcť. Neboli ani cieľovou skupinou charity, ktorá pre ostatných väzňov urobila veľa dobrého. Takže Rómovia nemali spôsob, ako si doplniť denné dávky jedla, tak ako to robili iní väzni. V ojedinelých prípadoch im na pomoc prichádzal iba Červený kríž, Národná charita Secours a jedna alebo dve náboženské nadácie. Aj napriek tomu sa v táboroch Rómov nerozšírila kachexia ani edémy, ktoré boli inak veľmi bežné. [II. 2, 6-13]

Aj keď podnet na internáciu Rómov nevzišiel od francúzskej vlády, napriek tomu ju francúzske úrady využili ako spôsob na zaradenie „Tsiganes“ do väčšinovej spoločnosti. Deti chodili do školy, ktorá sa zväčša nachádzala v priestoroch tábora. V táboroch v Les Alliers a Saliers boli siroty alebo opustené deti, či deti dočasne odlúčené

III. 11
Ošetrovňa v tábore v Mérignac (Gironde).
(Z NAsps, F7 15099, 18. február 1942)

III. 12
Interiér chatrčí v tábore Mérignac (Département Gironde).
(Z Hubert 1999, str. 74)

od svojich rodičov umiestnené do starostlivosti sociálnych pracovníkov alebo náboženských inštitúcií. Úrady sa domnievali, že za predpokladu, že sa opustené deti nedostali do kontaktu so svojím pôvodným prostredím, mohli byť „socializované“.

Pre dospelých predstavovala sociálnu integráciu práca. Popri svojich denných povinnostiach väzni pracovali aj v súkromných podnikoch, ktoré boli umiestnené priamo v táboroch. Iní pracovali mimo tábora, na farmách a v lesoch, ale vždy boli strážení niekoľkými žandármami. Časť ich pláce bola využitá na uhradenie nákladov za vedenie táborov.

Nemci si taktiež nárokovali na pracovnú silu Rómov, ktorú využívala Organizácia Todt zabezpečujúca stavbu hlavných projektov v okupovanej zóne, vrátane stavby Atlantického múru. Neskôr prácu uväznených Rómov využívala organizácia Služby povinnej práce. Počet získaných pracovníkov bol pomerne malý, pretože mnohí väzni utiekli. Na druhej strane, Nemci sa zdráhali najímať pracovníkov, ktorých považovali za „nekvalifikovaných a lenivých“.

Rómovia nadobúdali slobodu len veľmi ťažko. Museli vlastniť dom alebo podať dôkaz o trvalom bydlisku, museli byť na danom mieste prijatí, museli mať

z tábora záznam o bezproblémovom správaní sa a získať povolenie od prefekta svojej oblasti na príchod aj odchod a niekedy tiež povolenie od nemeckých úradov. Po prepustení na slobodu sa na základe nariadenia zo 6. apríla 1940 museli podrobiť príkazu o povinnom trvalom pobyte. Vo veľmi extrémnych prípadoch sa miestnym obyvateľom, ktorí nechceli, aby sa medzi nimi usadili Rómovia, podarilo presadiť ich opätovné uväznenie.

Rómovia sa zo všetkých síl snažili z väzenia utiecť. Pre početné úteky bol napríklad v septembri 1943 tábor v Arc-et-Senans zatvorený.

PRÍPADY DEPORTÁCIÍ Z FRANCÚZSKYCH INTERNAČNÝCH TÁBOROV

Z viacerých dôvodov nacisti nikdy nenariadili deportáciu francúzskych Rómov do vyhladzovacieho tábora v Auschwitzi. Preto môžeme povedať, že sa žiadna masová deportácia na základe rasy neuskutočnila. Niektorí Rómovia internovaní vo Francúzsku však boli deportovaní do táborov v Sachsenhausene, Buchenwalde a dokonca aj v Auschwitz-

Birkenau.

Podľa záznamov veliteľa tábora odišlo 13. januára 1943 sedemdesiat mužov vo veku 16 – 60 rokov z tábora Route de Limoges v Poitiers pracovať do továrni v Nemecku. V skutočnosti títo Rómovia nikdy do nemeckých tovární neprišli. Boli presťahovaní do tábora Royallieu v Compiègne a neskôr, 23. januára, prevezení do Oranienburg-Sachsenhausen. 23. júna odišlo ďalších 25 mužov do Compiègne. 26. júna bolo 23 z nich prevezených do Buchenwaldu. Prečo? Zdá sa, že prefekt odovzdal týchto Rómov

Nemcom, aby boli na ich úkor ušetrení mladí usadení robotníci. Keď si Nemci uvedomili, že ľudia, ktorých im posielajú, sú nekvalifikovaní robotníci, poslali ich do nacistických koncentračných táborov. Na základe rôznych správ, ktoré ešte musia byť overené aj z iných zdrojov, udalosti v Poitiers neboli ojedinelé. Zdá sa, že Rómov, ktorí mali prikázaný trvalý pobyt v neokupovanej zóne, francúzske úrady zatýkali a odovzdávali Nemcom, aby splnili nemecké kvóty na pracovnú silu. Potom, rovnako ako v prípade tábora v Poitiers, neboli títo nešťastníci poslaní do

III. 13

Tábor v Saint-Maurice-aux-Riches-Hommes (Yonne). (Z NAs, F7 15110, jún 1943)

tovární v Nemecku, ale do nacistických koncentračných táborov.

Záznamy z tábora v Auschwitz-Birkenau odhaľujú informácie o približne 40 Rómoch z Belgicka a Francúzska, ktorí boli internovaní vo Francúzsku v rokoch 1940 až 1943. Títo Rómovia boli zatknutí na predmestí Rouen (Seine-Inférieure) a najprv väznení v Montlhéry a neskôr v Montreuil-Bellay. V lete

roku 1943 boli prepustení a podrobení povinnému trvalému pobytu na miestach v blízkosti tábora. Neskôr sa vrátili na miesto svojho pôvodného pobytu, kde boli zatknutí Nemcami a na jeseň roku 1943 boli uväznení v barakoch v Mechelen/Malines (Belgicko) a následne, ako súčasť Konvoja Z, 15. januára 1944 deportovaní do Auschwitzu. V tomto konvoji sa nachádzalo 144 francúzskych

Rómov. Deportácie sa uskutočňovali na základe „Auschwitzkého nariadenia“ zo 16. decembra 1942, podľa ktorého všetci „Cigáni“ vo Veľkej ríši mali byť deportovaní do tábora v Auschwitz-Birkenau. Toto je jediná doložená deportácia na základe rasy, ktorá bola vykonaná na území Francúzska.

ZÁVER

Francúzski Rómovia sa vyhli vyhladeniu, pretože Francúzsko nebolo súčasťou Ríše. Ale nevyhli sa väzneniu. Aj keď bolo uväznenie Rómov nariadené Nemcami, francúzske úrady ho uvítali ako príležitosť dosiahnuť cieľ,

ktorý si určili už na začiatku 20. storočia, a to prinútiť Rómov usadiť sa, pretože kočovný spôsob života bol vnímaný ako jediná prekážka na ceste k ich úplnej spoločenskej integrácii.

Francúzske úrady preto využili väznenie a opatrenia, ktoré mali povzbudiť „nomádov“, aby sa usadili

po tom, ako opustia tábory. Tieto opatrenia zahŕňali povinnú školskú dochádzku, prácu pre dospelých, vyučovanie kresťanstva a povinné trvalé pobyty. Úrady, ktoré prevzali po oslobodení právomoc, v týchto praktických pokračovali.

Bibliografia

Filhol, Emmanuel (2004) *La mémoire et l'oubli. L'internement des Tsiganes en France 1940-1946*. Paris: L'Harmattan | **Etudes Tsiganes (2/1995, Volume 6)** 1939-1946, France: *L'internement des Tsiganes* | **Hubert, Marie-Christine (with Peschanski, D. / Philippon, E.) (1994)** *Les Tsiganes en France 1939-1946*. Paris: CNRS Editions | **Hubert, Marie-Christine (1999)** *The internment of Gypsies in France*. In: Kenrick, Donald (ed.) *In the shadow of the Swastika. The Gypsies during the Second World War 2*. Hatfield: University of Hertfordshire Press, pp. 59-88 | **Kenrick, Donald / Puxon, Grattan (1974)** *Destins gitans. Des origines à la solution finale*. Paris: Calmann-Lévy | **Maximoff, Matéo (1993)** *Routes sans roulettes. Romainville / Paris: Editions Matéo Maximoff* | **Pernot, Mathieu (2001)** *Un camp pour les Bohémiens. Mémoires du camp d'internement pour nomades de Saliers*. Arles: Actes Sud